

DIVA's in diversiteit.
Samen tegen armoede.

INSPIRATIEGIDS

Inhoud

DIVA's Samen Tegen Armoede: een inleiding.	5
Voorwoord	7
Wie zijn we?	8
Waarom DIVA's samenwerken.	12
Goesting om aan de slag te gaan in jouw buurt?	13
Stap 1: verkenning	14
Stap 2: ontmoeting	16
Stap 3: verdieping.	18
Stap 4: verduurzaming.	23
Wat DIVA's ons leert	25
1. De kracht van ontmoeting is gigantisch	25
2. Armoede bespreekbaar maken & mensen in armoede betrekken	25
3. Het sneeuw baleffect - enthousiasme werkt aanstekelijk.	27
In de diepte....	29
Samen tegen armoede en uitsluiting....	29
Waarom focust DIVA's op armoede en sociale uitsluiting van vrouwen?	34
Hoe armoede bespreekbaar maken? De grondrechtenbenadering.	37
Over migratie en diversiteit	41
Verenigingen van vrouwen met en/of zonder migratieachtergrond	43
Tot slot	45

Het Minderhedenforum vertegenwoordigt etnisch-culturele verenigingen in Vlaanderen en Brussel en geeft mensen met een migratieachtergrond een stem.

KVLV Vrouwen met Vaart is de grootste vrouwenvereniging in Vlaanderen. KVLV heeft 860 lokale groepen met bijna 85.000 betrokken vrouwen.

Netwerk tegen Armoede verenigt 59 Verenigingen Waar Mensen in Armoede het Woord Nemen, met het doel armoede en sociale uitsluiting uit te bannen.

Met zo'n 400.000 vennoten is Cera één van de grootste coöperaties van België. Cera brengt mensen, middelen en organisaties samen met een duidelijk doel: samen investeren in welvaart en welzijn.

DIVA's Samen Tegen Armoede: een inleiding

Diverse **I**nspirerende **V**rouwen met een **A**ndere achtergrond **S**amen tegen Armoede en Uitsluiting – of kortweg **DIVA's** – is een samenwerking tussen het **Minderhedenforum**, **KVLV Vrouwen met Vaart**, het **Netwerk tegen Armoede** en **Cera**. In 2016 begon onze unieke samenwerking. Dankzij het aanhoudend enthousiasme van de projectpartners en de vele straffe vrijwilligsters, kwamen op verschillende locaties in Vlaanderen samenwerkingen tot stand tussen vrouwen uit etnisch-culturele verenigingen en KVLV-groepen. Ze werken samen aan interculturele ontmoeting en organiseren zich tegen sociale uitsluiting en armoede. Het doel van deze lokale uitwisseling is om **vrouwen te versterken en een stem te geven** door ontmoetingen, vorming en gezamenlijke kennisontwikkeling.

In deze inspiratiegids willen we:

- ~ de ervaringen van het DIVA's-project delen
- ~ inspiratie bieden aan verenigingen die aan de slag willen gaan om een samenwerking op te zetten

Scan deze QR-code om het filmpje over DIVA's te bekijken

Voorwoord

In 2016 namen het Minderhedenforum, KVLV Vrouwen met Vaart, Netwerk tegen Armoede en Cera samen initiatief om het thema vrouwen en armoede sterker op de kaart te zetten. We riepen het DIVA's-project in het leven om tegemoet te komen aan twee belangrijke noden die we op het terrein zagen.

Eén. We zien een bruisend verenigingsleven in Vlaanderen. Er zit beweging in de vele etnisch-culturele verenigingen én in de Vlaamse vrouwenverenigingen zoals KVLV Vrouwen met Vaart. Gedreven vrouwen alom. Toch zijn er vaak weinig onderlinge contacten tussen deze verenigingen. Er is **de wil om elkaar te ontmoeten**. Maar ze weten niet altijd **hoe** elkaar te ontmoeten. **Waar** elkaar te vinden. **Wat** met elkaar te ondernemen. Het DIVA's-project zocht drie jaar lang naar manieren om lokaal laag-drempelige ontmoeting te stimuleren.

Twee. We stellen vast dat vrouwen uit etnisch-culturele minderheden meer armoederisico's lopen. Armoede onder personen die geboren werden buiten de EU ligt vier keer hoger dan bij personen geboren in België¹. Vooral vrouwen met een migratieachtergrond zijn kwetsbaar, omwille van onder andere discriminatie en een arbeidsmarkt die hen naar deeltijds en precair werk toeleidt. Het DIVA's-project wil aan community building doen. Samen staan mensen sterker. Als verenigingen samenwerken kunnen ze het netwerk van vrouwen in armoede vergroten en hen zo uit hun isolement tillen. Tegelijkertijd is het een kans voor verenigingen om te reflecteren over hoe toegankelijk zij zijn voor mensen in armoedesituaties, en wat hun rol kan zijn in het **bestrijden van sociale uitsluiting**. Het DIVA's-project wil verenigingen ondersteunen om bottom-up manieren te ontwikkelen om het thema armoede en sociale uitsluiting te betrekken in hun activiteiten. En samen tot actie over te gaan.

Het DIVA's-project heeft de laatste drie jaar vele mensen geraakt. Dit alles was niet mogelijk geweest zonder de inspanning van onze gedreven partners: KVLV Vrouwen met Vaart, Netwerk tegen Armoede en Cera. We willen ook onze vele vrijwilligers in de schijnwerper zetten: zonder het engagement van tientallen **vrijwilligers** in de lokale afdelingen was dit alles niet mogelijk geweest. Lieve vrijwilligers, bedankt voor jullie tijd, jullie engagement, jullie wil om te ontdekken en te verbinden, jullie geduld en aanhoudend positivisme. Bedankt dat we van jullie mochten leren.

Landry Mawungu, directeur Minderhedenforum

1 Cijfer uit 2016. Zie "Samenleven in Diversiteit in Cijfers", een rapport van de Vlaamse Overheid.

Wie zijn we?

Laat je inspireren door de straffe dames achter DIVA's in Beringen, Geel, Westerlo en Diest!

BERINGEN: Het Vonkje (Turkse Unie Van België) & KVLV Beverlo/Tongeren

In Beringen komt KVLV Beverlo regelmatig samen met de vrouwen van Het Vonkje. Het Vonkje is een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen.

“We zijn met Het Vonkje al veel samengekomen met KVLV. Eerst met een groep landbouwersvrouwen uit Tongeren. We hebben veel van elkaar geleerd. In de groep werd er veel gepraat over ondernemerschap, de zoektocht naar werk en het combineren van arbeid en gezin. Het was heel mooi om hierin parallellen te ontdekken tussen de vrouwen van KVLV en de vrouwen van Het Vonkje. Ondertussen komen we samen met de vrouwen van KVLV Beverlo, zij wonen dichterbij.” – Gulser Talancioglu, educatief medewerker bij de Turkse Unie van België en ondersteuner van Het Vonkje

“Ik vind het heel fijn om samen te babbelen en mijn hart te luchten in de groep. Dat maakt mij sterker. Ik vind dat we dat vaker moeten doen. Binnenkort ga ik naar een breiavond van KVLV. Ze hebben mij daarvoor uitgenodigd. Gezellig samen breien, taart eten en praten. Ik kijk er al naar uit.” – een lid van Het Vonkje

GEEL: KVLV Winkelomheide & Indimaj Vrouwen

Indimaj Vrouwen en KVLV Geel Winkelomheide slaan de handen in elkaar in Geel. Indimaj Vrouwen is een Marokkaanse vrouwenvereniging die zich engageert om het samenleven in diversiteit te stimuleren. Zo organiseert Indimaj Vrouwen activiteiten en bouwt ze bruggen met andere Geelse initiatieven. Samen met KVLV Geel Winkelomheide zochten ze ook contact met Al-Arm, een Geelse Vereniging Waar Armen het Woord Nemen.

“Wij hebben niet getwijfeld om in het project te stappen. Omdat we merken dat er veel vrouwen zijn van andere origine die KVLV niet kennen. Binnen onze eigen vereniging zetten we heel hard in op in dialoog treden en anderen leren kennen. We zagen dit als een opportuniteit om elkaar te leren kennen, om samen activiteiten te doen. Ook om de **vooroordelen die er zouden zijn weg te werken** op deze manier. Want dat kan je alleen maar doen als je met elkaar praat en elkaar ook de kans geeft om elkaar te leren kennen.” – Elhasbia Zayou van Indimaj

Greet Vandeperre van KVLV beaamt dit. “De grootste hindernis om deel te nemen aan elkaars activiteiten is elkaar niet kennen. **Niet weten hoe de ontmoeting met elkaar aan te pakken.** Daar brengen we met onze samenwerking verandering in!”

WESTERLO: KVLV Tongerlo en De Dreef

KVLV TONGERLO was vanaf het begin betrokken bij de samenwerking in Geel en sloeg daarna een eigen weg in met het Projecthuis De Dreef (OCMW Westerlo).

Annemie Daems van KVLV Tongerlo legt uit waarom:

“De **drempel naar KVLV** toe is voor de mensen met een andere cultuur soms te hoog. Maar ook de drempel van ons naar hun cultuur toe is soms heel hoog.”

Die drempels kan je wegwerken door samen iets te ondernemen. Breng je vrouwen bij

elkaar, dan zullen zij automatisch aan de praat geraken over hun leven, hun vereniging en alles wat hen bindt.

Veel vrouwen ervaren eenzaamheid omdat ze in kansarmoede leven. De stap naar een vrijetijdsvereniging is dan groot. Zal ik het inschrijvingsgeld kunnen betalen? Zal ik mij er wel thuis voelen? Nieuwkomersvrouwen vragen zich dan weer af: “Ik ben nog Nederlands aan het leren. Zullen ze wel geduld met mij hebben als ik hen niet meteen begrijp?” Greet Meulenbergs van De Dreef:

“We zien op ons OCMW ook vrouwen die heel geïsoleerd leven, die heel de dag thuis zitten. Terwijl die vrouwen eigenlijk heel veel in hun mars hebben. ... Ik hoop dat we met dit project kunnen bereiken dat vrouwen met en zonder migratieachtergrond samen leuke dingen gaan doen, dat ze elkaar beter leren kennen. Maar dat dat ook een beetje de **eenzaamheid of het isolement kan doorbreken.**”

DIEST: KVLV Diest/Herk, Vuslat en Golden Roses

KVLV Diest/Herk, Golden Roses en Vuslat bouwden een mooie samenwerking uit in Diest.

Anneleen Schoeters is regio-consulente bij KVLV. Waarom doe je mee aan het project? “Omdat we het heel leuk vinden om vrouwen met een andere culturele achtergrond te leren kennen... Op die manier is het eigenlijk heel tof om te zien dat verschillen wegvallen en **dat we eigenlijk vooral heel veel gemeenschappelijk hebben**. Zelfs onze vergaderingen op zich zijn heel leuk. De sfeer is **plezant**. En leerrijk ook. We leren veel van elkaar, bijvoorbeeld als we iets organiseren moet er dan halal eten zijn? En wat is dat dan, halal? We leren veel bij en lachen veel af. We zijn eigenlijk allemaal al **vriendinnen geworden**.”

Hacir Yalcin, voorzitter van Golden Roses, vertelt hoe hun samenwerking begon met het initiatief Kookmee. “Hiervoor werkte Golden Roses al samen met KVLV en die samenwerking hebben we verder uitgebouwd. Ondertussen hebben we al heel wat activiteiten gedaan samen, zoals kookworkshops, een gezamenlijk Turks-Vlaams ontbijt en conversatietafels waarbij in groepjes diepgaand over verschillende aspecten van het leven gepraat wordt.”

Waarom DIVA's samenwerken

Waarom zijn deze samenwerkingen broodnodig? Binnen het DIVA's-project streven de samenwerkingen naar drie doelen:

❧ **Interculturele ontmoeting.** De samenwerkingen zorgen voor verbinding: ze maken ontmoeting tussen vrouwen met verschillende achtergronden mogelijk. Er is veel dat de vrouwen verbindt: hun gezin, de zorg voor de kinderen, het zoeken naar ontspanning, hun inzet voor de gemeenschap, hun liefde voor lekker eten. Vrouwen delen deze dingen graag met elkaar en herkennen veel in elkaars verhalen.

❧ **Langetermijnsamenwerking.** Het gaat niet om éénmalige of vluchtige ontmoetingen. De DIVA's stappen in een traject en komen meerdere keren samen. Zo ontstaat er een **hecht groepsgevoel** en een langetermijnsamenwerking tussen gelijkwaardige partners. De vrouwen werken toe naar een gedeeld engagement.

❧ **Bestrijden van sociale uitsluiting.** Binnen het DIVA's-project engageren de lokale groepen zich rond sociale grondrechten. Onze grondwet spreekt over sociale grondrechten voor alle burgers: om een menswaardig leven te kunnen leiden heeft iedereen het recht op huisvesting, werk, gezondheidszorg, een menswaardig inkomen, een gezinsleven, vrije tijd,... In de praktijk zijn deze grondrechten niet voor iedereen gewaarborgd. De DIVA's gaan het gesprek hierover aan en denken samen na over manieren waarop hun vereniging sociale uitsluiting kan bestrijden.

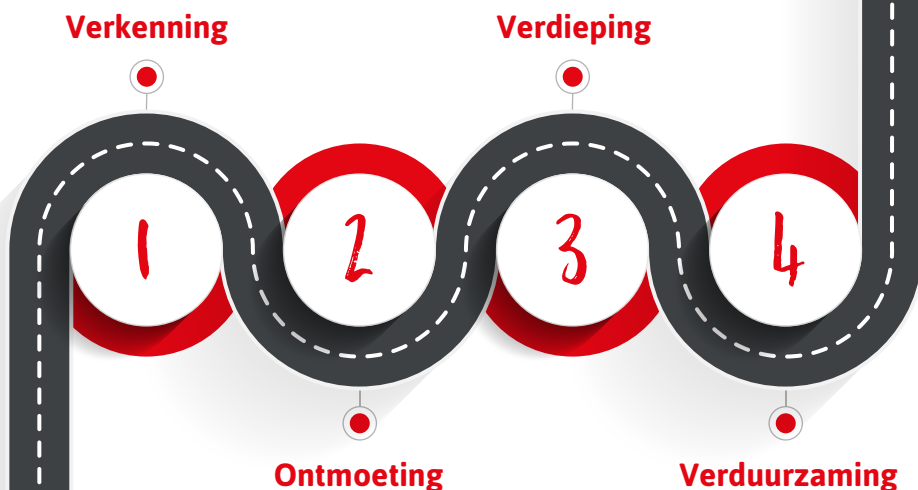
⇒ *Wil je meer lezen over het thema armoede en sociale uitsluiting? Wil je meer te weten komen over wat armoede betekent voor vrouwen met een migratieachtergrond? Lees snel verder op pagina 29.*

⇒ *Op pagina 37 lees je meer over sociale grondrechten.*

Groesting om aan de slag te gaan in jouw buurt?

Wil jij met jouw vereniging ook samenwerking zoeken met een andere vrouwengroep? Heb je zin om uit je comfortzone te komen? Volg onze 4 stappen om een succesvolle samenwerking uit de grond te stampen!

Je wilt dit avontuur aangaan! Fantastisch! **Wat heb je nodig** op deze reis?

- ✓ Een flinke portie **enthousiasme**. Zoals iedereen weet werkt enthousiasme aanstekelijk: zoek een medestander om dit project samen te trekken.
- ✓ **Nieuwsgierigheid** om vrouwen met/zonder migratieachtergrond te leren kennen en van elkaar te leren.
- ✓ **Voeten op de grond** – niet iedereen in je vereniging zal evenveel zin voor avontuur hebben. Een veranderingsproces vraagt tijd. Begin klein. En daarna: spread the love!

Stap 1: verkenning

Ken je nog niet meteen een partnerorganisatie? Deze tips helpen je op weg om elkaar te vinden!

Bereid je voor op de samenwerking

Heeft je vereniging weinig ervaring met interculturele ontmoeting en sociale uitsluiting, dan is het een goed idee om het thema al eens te verkennen binnen jullie groep. Enkele tips:

- ✓ Enthousiasmeer het bestuur van je vereniging. Toon het DIVA's-filmpje en deel deze inspiratiegids.
- ✓ Volg een vorming.
Onze aanraders: de vorming “Armoede In-zicht” van het Netwerk tegen Armoede (netwerktegenarmoede.be) & de workshop “Vluchtelingen-vrouwen in hun kracht” van De Vrouwenraad (vrouwenontmoetenvrouwen.net).
- ✓ Maak een uitstap. Bezoek een museum over migratie zoals het Red Star Line Museum (Antwerpen) of het Migratie Museum (Molenbeek).

⇒ *Wil je meer lezen over de roots van migratie en culturele diversiteit in België? Extra informatie vind je op pagina 41.*

Zoek een partnerorganisatie

*Zoek een vereniging via één van onze partnerorganisaties:

- ✓ Vind KVLV-afdelingen in je buurt of contacteer de regionale KVLV-consulente: <http://www.kvlv.be/NL/KVLVinjebuurt>
Je hoeft geen lid van KVLV te zijn om deel te nemen aan activiteiten. Je betaalt wel een andere inschrijvingsprijs per activiteit.
Tip: contacteer vanuit je (armoede)vereniging een lokale KVLV-afdeling met de vraag: is het mogelijk om met een aantal vrouwen eenmalig aan een activiteit deel te nemen aan een verminderde prijs.

- ✓ Vind een etnisch-culturele vereniging via een etnisch-culturele federatie in jouw regio. <https://www.minderhedenforum.be/wie-zijn-wij/leden>
Tip: etnisch-culturele verenigingen zijn vaak op een meer informele manier georganiseerd. Er bestaat geen lijst van alle organisaties. De beste manier om een etnisch-culturele vereniging te vinden is daarom via je lokale netwerk in je buurt.

*Contacteer een tussenpersoon die de juiste organisatie kent:

- ✓ Je lokaal bestuur, bv. de lokale dienst diversiteit, integratiedienst of Noord-Zuiddienst van je gemeente
- ✓ Een schepen van cultuur of welzijn
- ✓ Het OCMW, Huis van het Kind of een andere sociale organisatie
- ✓ Een steunfiguur in je gemeenschap, zoals een islamleerkracht in de lokale school, een imam of een actieve figuur in het verenigingsleven

DIVA's-vrouwen uit verschillende gemeenten ontmoeten elkaar in Leuven

Tips

- ✓ Een trekker die in het **bestuur** zit van een organisatie, krijgt meer in beweging dan een lid. Eén of twee trekkers per vereniging kan volstaan.
 - ✓ Neem tijd om nieuwe mensen en mogelijke partnerverenigingen te leren kennen. Volg het tempo van de organisaties.
 - ✓ Geniet van het avontuur!
- ⇒ *Wil je weten wat een Vlaamse vrouwenvereniging nu net is? Wil je meer te weten komen over etnisch-culturele verenigingen? Ga snel naar pagina 43.*

Stap 2: ontmoeting

Wat vonden onze DIVA's belangrijk tijdens de eerste kennismaking?

✓ Stel elkaar vragen! Communicatie werkt!

“Volgen jullie voedselvoorschriften waarmee we rekening moeten houden?”

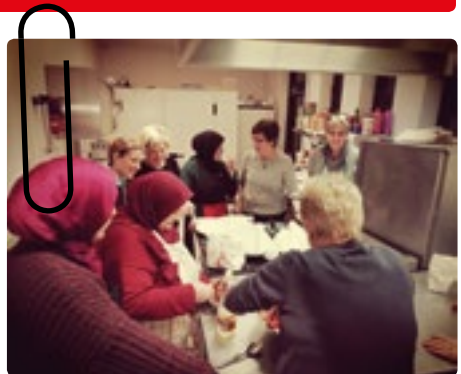
“Vragen jullie inschrijvingsgeld voor activiteiten? Bij ons doen we het altijd op deze manier...”

✓ Stap naar de andere vereniging toe om je voor te stellen.

“We zijn ons gaan voorstellen op een vergadering. Het eerste contact ging echt vlot, er was direct enthousiasme.”

Ijsbreker: zoek iets dat je deelt

De deelnemers wandelen rond. Elke vrouw spreekt iemand aan en spontaan vormen zich duo's. Elk duo gaat op zoek naar een gemeenschappelijkheid, iets dat ze delen. Misschien heb je allebei twee kinderen? Misschien studeerden jullie aan dezelfde school, delen jullie hetzelfde lievelingsgerecht of wonen jullie in dezelfde straat? Wanneer het duo een gemeenschappelijkheid gevonden heeft, zoekt elke persoon een volgende vrouw om mee in gesprek te gaan. Ook met de nieuwe gesprekspartner wordt op zoek gegaan naar een gemeenschappelijkheid. Ga zo verder tot het ijs gebroken is!

Samen Turks koken in Diest

Tips voor de eerste activiteit:

- ❧ Stimuleer deelname in groep aan je activiteiten. Want geef toe, niemand zet graag alleen de eerste stap naar een vereniging. Meestal neemt een vriend of kennis je mee.
- ❧ Zorg voor een warme gastvrouw die de deelnemers warm onthaalt en wegwijst. Je voelt je snel welkom als iemand je tegemoetkomt met de woorden: “Het is fijn dat je erbij bent!”.
- ❧ Zorg voor een ijsbreker.
- ❧ Soms hebben we een klein duwtje in de rug nodig om iemand aan te spreken die we nog niet kennen. De DIVA's uit Diest zorgden voor dit zetje tijdens hun Turks-Vlaams ontbijt. Bij aankomst werden grotere groepen gevraagd zich op te splitsen in groepjes van drie personen. De gasten werden naar hun tafel begeleid. Zo zorgden de DIVA's ervoor dat aan elke tafel zowel gasten van Vlaamse als Turkse origine zaten. Boeiende gesprekken verzekerd!
- ❧ Denk ook aan activiteiten waarin het etnisch-culturele niet expliciet centraal staat. Het is zeker even boeiend om elkaar te leren kennen tijdens een sportactiviteit, wandeling, breiavond of uitstap.

Recept voor succes

Welke drie elementen zijn cruciaal voor een goede ontmoeting? Wat brengt magie in een samenwerking?

1. Er moet **goesting** zijn.
Enthousiasme is onontbeerlijk! Maar... Goesting hoeft er niet bij iedereen te zijn. Besef dat weerstand ook normaal is in een proces van vernieuwing.
2. **Sterke trekkers** met een vereniging achter zich.
Minstens twee trekkers met een mandaat vanuit hun vereniging. Dat is voldoende. Samen kunnen ze een structuur uitbouwen met regelmatige ontmoetingen en een vaste kerngroep.
3. **Eten en drinken verbindt.**
Een laagdrempelige activiteit werkt verbindend. Samen iets doen, maakt uitwisseling gemakkelijker. Samen eten, drinken, muziek maken, dansen, koken of breien... Het biedt vrouwen de kans om trots iets van hun vaardigheden en hun cultuur te delen.

Stap 3: verdieping

Beginnen jullie na de eerste ontmoetingen na te denken over het verder uitbouwen van jullie samenwerking? Willen jullie meer inhoud aan de samenwerking geven?

Zoek dan **een gezamenlijk thema waarrond jullie je engageren**. In het DIVA's-project werd ter verdieping samengewerkt rond **sociale grondrechten**.

Ervaringen uitwisselen bij een kopje koffie

Wat zijn sociale grondrechten?

Iedereen heeft het recht een menswaardig leven te leiden. Daarom zijn in onze grondwet (artikel 23 en 24) verschillende sociale grondrechten opgenomen. Iedereen heeft namelijk het recht op:

- ↪ participatie aan de samenleving
- ↪ maatschappelijke dienstverlening en mobiliteit
- ↪ een leefbaar inkomen
- ↪ een gezinsleven
- ↪ cultuur en vrije tijd
- ↪ onderwijs en vorming
- ↪ werk
- ↪ een gezonde en betaalbare woning
- ↪ gezondheid en welzijn
- ↪ rechtsbijstand

Grondrechten bespreekbaar maken & ervaringen delen

Armoede en sociale uitsluiting benoemen is vaak moeilijk. Met DIVA's zochten we naar manieren om dit thema bespreekbaar te maken in een diverse groep. Spreken over **sociale grondrechten** helpt om op een indirecte en herkenbare manier het gesprek over armoede en sociale uitsluiting aan te gaan.

⇒ *Verdiep je in onze twee gespreksmethodieken op pagina 37.*

De dames in Beringen gebruikten één van deze methodieken om over sociale grondrechten te spreken en hun levenservaringen te delen. Dit leidde tot deugddoende gesprekken die de vrouwen kracht gaven. Een fragmentje van een babbelavond:

Op de bijeenkomst overloopt de groep eerst nog eens de 10 sociale grondrechten. Bij sommige grondrechten staat de groep langer stil. Werk is er zo eentje. Eén vrouw vertelt dat ze haar kapperszaak moest sluiten om gezondheidsredenen. Daarna is ze in een deeltijdse job als poetshulp beland. Ook een andere vrouw deelt haar ervaring als zelfstandige: door hoge rekeningen ging ze spijtig genoeg failliet. Daarna bleef ze nog lang zitten met het afbetalen van de schulden. Een hele moeilijke periode voor haar. Andere dames pikken hierop in: wat zijn nu eigenlijk de voor-en nadelen van ondernemerschap? Enerzijds zijn er duidelijk risico's mee verbonden. De landbouwersvrouwen vertellen hoe vormingen van KVLV Agra hen geholpen hebben om meer inzicht te krijgen in die risico's. Anderzijds zijn er ook voordelen, zoals de combinatie van werk en gezin, zegt een boerin. Als landbouwer kan ze haar kinderen gewoon thuis laten als ze ziek zijn en ondertussen verder werken. Dat kan je natuurlijk niet als je in een fabriek werkt, dan ben je meteen een dag verlof kwijt. Een vrouw deelt haar moeilijkheden om werk te vinden dat past met de uren van de kinderopvang en de school. Haar poetswerk is op onregelmatige uren: 's morgens vroeg en soms na 16u. De uren zijn echt onhaalbaar voor een alleenstaande mama. Andere vrouwen herkennen deze frustratie en delen ook hun verhaal. De vrouwen sluiten af met het gevoel dat er vooral veel parallellen zijn tussen de ervaringen van de dames van Vlaamse en die van Turkse herkomst. Door deze uitwisseling kunnen ze veel van elkaar leren.

Maar de uitwisseling toont ook aan dat gebruik kunnen maken van kinderopvang en vormingen hefboomen kunnen zijn om toegang tot tewerkstelling te krijgen. En dat het ontbreken van deze hefboomen de toegang tot werk juist bemoeilijkt voor vrouwen in armoede. Hoe kunnen vormingen en kinderopvang ook voor deze groep vrouwen toegankelijk gemaakt worden? Samen kunnen ze bekijken hoe de DIVA's-groep hieraan kan bijdragen. Vanuit het delen van verhalen, komt een 'call to action'!

Acties rond vrijetijdsparticipatie en sociale uitsluiting

Naast het bespreekbaar maken van sociale grondrechten, vormde ook vrijetijdsbesteding – een kerntaak van organisaties in het sociaal-cultureel volwassenenwerk – een belangrijke invalshoek voor verdieping bij de DIVA's.

Socio-culturele verenigingen bieden ontmoetingskansen. Maar mensen in armoede participeren weinig aan deze ontmoetingskansen. Soms kennen ze de organisaties gewoonweg niet. Soms voelen ze zich te kwetsbaar en durven ze de eerste stap niet zetten.

Er zijn drempels bij de mensen die uitsluiting ervaren, zoals een gebrek aan kinderopvang, financiële beperkingen, tijdsgebrek, bereikbaarheid, wantrouwen en onzekerheid.

Maar ook bij de verenigingen zijn er drempels, namelijk vooroordelen, de vrees voor meer werk, de zorg om leden te verliezen, niet weten hoe mensen te bereiken en financiële beperkingen.

Bron: Eva Brumagne (2009) “Pak een stoel en zet u erbij”, een publicatie van KAV (Femina).

De DIVA's-groep in **Beringen** bouwt verder op het werk van Het Vonkje, een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen. Het Vonkje zetelt in het Lokaal Netwerk Vrijetijdsparticipatie van de gemeente. In dit Netwerk werken verschillende lokale partners samen om de participatiedrempels voor mensen in armoede op vlak van cultuur, jeugdwerk en sport in hun gemeente zoveel mogelijk weg te werken.

In de DIVA's-groep worden verhalen gedeeld over vrije tijd en over drempels waar de vrouwen tegenaan lopen. Ze ontdekken dat er nog veel werk aan de winkel is om het verenigingsleven voor iedereen toegankelijk te maken en durven ook de toegankelijkheid van hun eigen vereniging evalueren.

Een lid van Het Vonkje deelt haar verhaal. Als alleenstaande mama heeft ze het niet makkelijk. Ze wil haar kinderen alle kansen bieden en stuurt hen daarom naar vrijetijdsactiviteiten. Haar zoontje vond zijn passie in voetbal. Een kostelijke affaire! Het inschrijvingsgeld is zo'n 260 euro per jaar. Gelukkig krijgt ze 80% terug via de gemeente. Maar dan moet ze wel eerst zelf het hele bedrag kunnen ophoesten. Dat lukt haar niet. Het duurt maanden voor ze zo'n bedrag kan sparen. Waarom wordt het inschrijvingsgeld niet rechtstreeks door de gemeente betaald? Vorig jaar kon ze niet anders dan het inschrijvingsgeld in schijven te betalen. Bij de laatste schijf moest ze het bedrag echter schuldig blijven. Ze kon het gewoon niet betalen. Daarom besliste de voetbalclub dat haar zoontje geen wedstrijden meer mocht meespelen. Wat vond ze dit erg voor haar zoontje! Hij werd er de dupe van dat ze geen geld had. Ze was erg teleurgesteld in de club. Ze hadden toch mee een oplossing kunnen zoeken in plaats van haar zoontje te straffen?

Het zijn dit soort ervaringen dat Verenigingen waar Armen het Woord Nemen, zoals het Vonkje, verzamelen om in dialoog te gaan met veranderingsactoren (in dit geval de voetbalclub) om oplossingen uit te werken voor de problemen waar mensen in armoede keer op keer op botsen.

DIVA's-overleg in Geel

De DIVA's in Geel maakten een vorming om lokale kvlv-groepen te sensibiliseren. In de vorming hebben ze het over culturele vooroordelen en stereotypes. Maar ze willen ook bewustwording creëren bij de besturen over hoe (on)toegankelijk hun vereniging is voor nieuwe leden en voor mensen in armoede in het bijzonder. Welke drempels zijn er en zijn de bestuursleden zich hier wel van bewust?

“Wanneer je als vereniging een meer cultureel divers publiek wil aantrekken, moet je rekening houden met de drempels die mensen in armoede ervaren bij het deelnemen aan het verenigingsleven. Een groot percentage van de mensen met een migratieachtergrond leeft vandaag in armoede. Als je hier geen aandacht voor hebt, zal je deze diverse doelgroep ook nooit succesvol betrekken in je vereniging. Halal eten voorzien is bijvoorbeeld een mooi gebaar, maar trekt niet per se een alleenstaande mama in armoede over de streep. Want misschien moet ze inschrijvingsgeld betalen? Of heeft ze geen opvang voor de kinderen?” – een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen

Vrouwenverenigingen leren elkaar kennen in Diest

Tip: Er-Op-Uit is een project dat gesprekskaartjes heeft ontwikkeld over drempels die mensen in armoede ervaren bij het deelnemen aan vrijetijdactiviteiten. De kaartjes zijn bedoeld voor verenigingen die willen nadenken over hun toegankelijkheid. Op elk kaartje staat een quote van een persoon in armoede, uitleg over een bijhorende drempel en een concrete suggestie om de drempel weg te werken. Op deze manier leren de verenigingen hoe ze ook deze mensen kunnen bereiken!

- ↪ Een voorbeeldje: “Zorg dat kinderen ook welkom zijn! Als alleenstaande moeders in armoede kunnen wij moeilijk een kinderopvang vinden of zijn we gewoon onze kinderen mee te nemen naar activiteiten. Als de vereniging een kinderprogramma voorziet of een hoek met speelgoed of boeken dan kunnen onze kinderen ook mee en komen we meer buiten.”
- ↪ De kaartjes kan je bestellen via **info@netwerktegenarmoede.be**

Stap 4: verduurzaming

Je hebt samen al een hele reis afgelegd en hebt onderweg mooie ervaringen opgedaan. Het is een onvergetelijk avontuur! Hoe zorg je er nu voor dat je samenwerking blijft bestaan? Hoe krijg je een duurzame relatie tussen twee gelijkwaardige partners?

Enkele tips:

- ❧ Bouw een **netwerk** uit dat jullie samenwerking mee ondersteunt. Denk bijvoorbeeld aan een dienst diversiteit van je gemeente, aan het netwerk van je vrouwenvereniging,...
- ❧ Zorg voor **structuur**. Spreek af welke activiteiten je op jaarlijkse basis samen organiseert of bijwoont. Zo roep je tradities in het leven en structureer je jullie partnerschap.

Door nazorg en terugkoppeling hou je mensen warm en enthousiast doorheen een langdurig traject. Onze tips:

- ❧ Koppel na een activiteit terug naar de deelnemers: toon dat je het fijn vond dat ze erbij waren, vraag hen wat ze ervan vonden, welke activiteiten ze in de toekomst zouden bijwonen en hoe vaak. Informeer hen ook persoonlijk over de volgende activiteit.
- ❧ Stuur foto's van de activiteiten naar de deelnemers als aandenken en om hen warm te houden.
- ❧ Neem ook contact op met wie er niet kon bij zijn. Vertel over hoe de activiteit verlopen is. Misschien komen ze de volgende keer wel? Nodig hen alvast persoonlijk uit.

Kookworkshop

Welke toekomstdromen hebben onze DIVA's?

“Mijn droom voor de toekomst is dat we samen met De Dreef nog veel leuke activiteiten kunnen organiseren. Dat we elkaars cultuur op een ongedwongen manier beter leren kennen. Want dat is een hele verrijking. KVLV moet toegankelijk zijn voor vrouwen van eender welke maat, kleur en origine,... en dat kan alleen als er respect en openheid is.” – Annemie Daems, KVLV Tongerlo

“Wij willen samen blijven laagdrempelige en leuke activiteiten organiseren. Zo hopen wij dat we vrouwen met en zonder migratieachtergrond een beetje uit hun isolement kunnen halen doordat ze nieuwe contacten leggen met andere vrouwen, zoals de vrouwen van KVLV. We hopen ook dat al deze vrouwen elkaar iets kunnen leren, met respect en openheid voor ieders achtergrond. Dat ze hun talenten kunnen doorgeven en andere vrouwen kunnen inspireren. Verder zou het fantastisch zijn dat vrouwen in kwetsbaarheid zich aangesproken voelen om zich aan te sluiten bij KVLV, over participatiedrempels heen, doordat er een warm en open contact is vanuit KVLV.” – Ilse Warnier van De Dreef Westerlo

“Wij willen graag meer samenwerking zien tussen vrouwenorganisaties. Vrouwen moeten meer onder elkaar komen. Je leeftijd, cultuur, achtergrond, dat maakt allemaal niet uit. Ik vind het belangrijk dat we verbinding zoeken met elkaar. Een idee dat we nu willen uitwerken: de volgende internationale vrouwendag iets organiseren met alle vrouwenverenigingen in Beringen. Zo kunnen we elkaar beter leren kennen. We hopen dat de gemeente dit mee wil trekken en wie weet wordt het dan wel een jaarlijks event.” – Myriam Vanderlinden (KVLV Beverlo) en Gulser Talancioglu (Het Vonkje, TUB) uit Beringen

“Ik droom ervan dat vrouwen van verschillende culturen hun krachten inzetten voor de realisatie van een warme en multiculturele samenleving waar het goed is om leven voor iedereen. In dit kader droom ik ervan dat lokale KVLV's hier een actieve bijdrage in (blijven) leveren.” – Greet Vandeperre, KVLV Winkelomheide

Wat DIVA's ons leert

DIVA's was een erg ambitieus project. Niet enkel wilde DIVA's vrouwen met én zonder migratieachtergrond bij elkaar brengen en hen de kans geven om elkaar op een gelijkwaardige manier te ontmoeten en te leren kennen. We wilden deze vrouwen ook op een zinvolle en structurele manier engageren rond armoede. Geen sinecure. Was ons project te ambitieus voor deze gepolariseerde tijden? Welke lessen trekken we nu eigenlijk uit dit project?

1. De kracht van ontmoeting is gigantisch

Als vrouwen met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten, ontstaat er positieve energie. Het mag wat soft klinken, maar we zagen de magie écht ontluiken. De kracht van ontmoeting is gigantisch. Vrouwen ontdekten samen dat ze veel gemeenschap-pelijk hebben. En die positieve energie straalde uit! Na elke activiteit hoorden we positieve reacties van de vrouwen:

“We moeten dit vaker doen. Ik heb deze avond gewoon met jullie [KVLV-leden] gepraat over van alles, en over het leven, maar ik neem hier echt heel veel van mee. Dit maakt mij sterker.” – een lid van Het Vonkje

“Ik passeer vaak in deze buurt en zie dan veel migranten rondlopen. Ik ben blij dat ik vandaag eens een paar vrouwen heb leren kennen. Ik heb gemerkt dat wij eigenlijk niet veel van elkaar verschillen en daar zal ik volgende keer aan denken als ik hier voorbijloop.” – een KVLV-lid

Het DIVA's-project leert ons dat er enorm veel goesting is bij de vrouwen om elkaar te ontmoeten. Hoewel het initieel niet altijd makkelijk was om veel vrouwen te mobiliseren, staken de leden elkaar aan met hun enthousiasme en zo groeiden de bijeenkomsten gestaag in grootte. Met elke bijeenkomst leerden we hoe waardevol de ontmoeting tussen vrouwen is.

2. Armoede bespreekbaar maken & mensen in armoede betrekken

De deelnemende groepen waren in de eerste plaats geïnteresseerd in het ontmoeten van vrouwen met een andere etnisch-culturele achtergrond. Vrouwen waren nieuwsgierig om elkaar te leren kennen, om elkaars eten te proeven, elkaars muziek

te horen, etc. De groepen hebben nood aan voldoende tijd en ruimte om elkaar laagdrempelig te leren kennen. Dit gebeurde bijvoorbeeld via kookworkshops.

Later volgde vaak de vraag naar een meer diepgaande en inhoudelijke uitwisseling. Dan probeerden we de vrouwen te engageren rond sociale grondrechten.

Armoede is een gevoelig onderwerp en voor veel mensen taboe. Sommige deelnemende vrouwen uit de middenklasse waren nog nooit met het thema armoede en sociale uitsluiting in aanraking gekomen. Hierdoor zagen ze niet altijd een nood om rond dit thema te werken.

Voor betrokken vrouwen in armoede was het dan weer moeilijk om over hun armoede-ervaring te praten. Door je te *outen* als iemand die in armoede leeft, stel je je immers kwetsbaar op. Om sociale uitsluiting bespreekbaar te maken, moet je een veilige omgeving kunnen bieden waarbinnen mensen zich comfortabel voelen om over het thema én hun eigen leven in armoede te praten. Vanuit ons enthousiasme wilden we armoede soms te snel bespreekbaar maken in een nieuwe groep. DIVA's leerde ons om voldoende tijd en ruimte te laten voor ontmoeting. Net door samen activiteiten te doen en samen ervaringen te delen, beginnen mensen zich goed te voelen in een groep en durven ze zich kwetsbaar opstellen om met elkaar over thema's zoals armoede te praten.

Sociale grondrechten zijn een goede insteek om armoede bespreekbaar te maken

Op een zinvolle manier het gesprek aangaan over sociale grondrechten, armoede en sociale uitsluiting, is niet vanzelfsprekend in een gemengde groep van mensen in en buiten armoede. Wanneer vrouwen lid waren van een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen, durfden zij sneller over hun armoede-ervaring te getuigen. Iedereen werd geraakt door deze getuigenissen. Engagement voor acties tegen sociale uitsluiting volgden dan sneller.

“Als je samenwerkt met een Vereniging Waar Armen het Woord Nemen, ligt armoede al op tafel. Het is daardoor ook makkelijker bespreekbaar” – Netwerk tegen Armoede

⇒ *Vind Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen op de website van ‘Netwerk tegen Armoede’: <http://www.netwerktegenarmoede.be/over-ons/onze-verenigingen/lijst-verenigingen>*

Ook hebben we moeten zoeken naar manieren om het thema armoede op een laagdrempelige manier bespreekbaar te maken. Door te spreken over de **sociale grondrechten** of de uitdagingen die mensen op verschillende levensdomeinen ondervinden, wordt de eigenlijke betekenis van sociale uitsluiting en armoede heel concreet gemaakt. In DIVA's-groepen waar op deze manier over armoede gesproken werd, kwamen vrouwen met en zonder armoede-ervaringen daardoor makkelijker tot uitwisseling. Dit zorgt voor een beter begrip voor de situatie van mensen in armoede, maar het zet ook aan om samen na te denken over de veranderingen die nodig zijn om deze uitsluiting weg te werken.

⇒ *In deze inspiratiegids bespreken we op pagina 37 twee methodieken om over sociale grondrechten te praten.*

3. Het sneeuwbaaleffect - enthousiasme werkt aanstekelijk

Een breder draagvlak creëren voor interculturele ontmoeting gaat niet vanzelf. Hoewel sommige mensen meteen meegaan in nieuwe ideeën, worden anderen wat afgeschrikt door vernieuwing. We merkten bijvoorbeeld dat wanneer er geen bestuursleden van KVLV in de DIVA's-groep zaten, er meer weerstand was bij de andere leden en bestuursleden om deel te nemen aan de activiteiten.

Hoe hebben we geprobeerd om een breder draagvlak te creëren?

☞ Door publieksmomenten te organiseren. Op de DIVA's-ontmoetingsdag in maart 2019 konden geëngageerde vrouwen uit verschillende gemeenten elkaar vinden. We grepen deze momenten aan om positieve DIVA's-ervaringen te delen met een brede achterban.

- ✓ We stelden het DIVA's-project voor op enkele regio-overlegmomenten van KVLV. Zo vonden we extra dames die zich wilden aansluiten. Hoewel deze regio-overlegmomenten op het eerste zicht niet bijster veel opbrachten, hopen we toch bij de aanwezigen een zaadje geplant te hebben.
- ✓ In Geel maakte een dynamisch DIVA's-duo een vormingspakket om lokale KVLV-teams te sensibiliseren rond vooroordelen en stereotypes.

DIVA's leerde ons dat enthousiasme aanstekelijk werkt. Wanneer een grote organisatie, zoals KVLV, zijn schouders zet onder een thema zoals diversiteit en armoedebestrijding, ontstaat er een **sneeuwboleffect**. In het begin van het project was het niet altijd makkelijk om vrouwenverenigingen te vinden die zich wilden engageren. Nu merken we dat er meer vraag is om samen iets op poten te zetten!

Zo mochten we op het einde van het DIVA's-project nog een duwtje in de rug geven van nieuwe samenwerkingen in Dilbeek, Kortrijk en Essen.

We vinden het prachtig om te zien dat op zoveel plaatsen samenwerkingen ontstaan! Dus waar wacht je op... ook jij kan aan de slag gaan in jouw buurt!

DIVA's op de zaalshow van Kamal Kharmach

In de diepte...

Samen tegen armoede en uitsluiting...²

Met DIVA's willen we ons samen inzetten tegen armoede en sociale uitsluiting. Maar waar gaat het juist over? Wat is armoede? En hoe kunnen DIVA's een verschil maken?

Als mensen zich willen inzetten tegen armoede en uitsluiting, is een goed begrip van armoede essentieel. In dit hoofdstuk staan we daarom stil bij de betekenis van armoede en reiken we enkele suggesties aan om met je DIVA's-groep aan de slag te gaan.

Wat is armoede?

Bij de vraag wat armoede is, denken veel mensen in de eerste plaats aan het gebrek aan inkomen en kansen om volwaardig te kunnen participeren aan de maatschappij. Dit klopt inderdaad. Maar als je verder kijkt, zie je dat armoede complexer is dan je op het eerste zicht zou zeggen. Armoede gaat om meer dan een gebrek aan middelen.

Zo kan je vaststellen dat de problemen waar mensen in armoede mee geconfronteerd worden, zich voordoen op verschillende levensdomeinen. Op het vlak van huisvesting bijvoorbeeld ervaren mensen in armoede een grote woononzekerheid, onbetaalbare woningen voor mensen met lage inkomens, de slechte kwaliteit van huurwoningen, de jarenlange wachtlijsten voor sociale woningen,... Op het vlak van onderwijs: negatieve schoolervaringen, uitval, geen of lage diploma's,... Op het vlak van tewerkstelling: slecht betaalde jobs, fysiek zware arbeid, onregelmatige uren, contracten van bepaalde duur, werkonzekerheid, lange periodes van werkloosheid,... Op het vlak van gezondheidszorg: mensen in armoede leven voortdurend in stress, hebben vaker last van gezondheidsklachten, kunnen zich geen gezonde voeding en medicatie veroorloven, stellen medische zorgen uit,...

Je kan dus wel begrijpen dat de problemen waar mensen in armoede mee te maken hebben sterk met elkaar verweven zijn en elkaar versterken. Een kind dat in een huis met vochtproblemen woont of in een huis dat te klein is voor het aantal bewoners,

2 Dit hoofdstuk werd geschreven samen met het Netwerk tegen Armoede. We baseerden ons hiervoor deels op het rapport "Kleur in het armoedebat. Voor een sterkere stem van mensen in armoede met een migratieachtergrond" van het Netwerk tegen Armoede (2015; p.38-47) en op de visietekst van het Netwerk.

heeft vaak geen plaats om zijn huiswerk te maken. Wie op school niet kan volgen, vindt later moeilijker de weg naar werk. Werkloosheid geeft stress en zorgt voor een laag zelfbeeld. Dit is op zijn beurt weer slecht voor de gezondheid. Een slechte gezondheid brengt op zijn beurt weer medische kosten mee. Die verwevenheid van problemen kunnen we voorstellen als een spinnenweb waar mensen in armoede maar moeilijk uit kunnen ontsnappen.

Toch is dit wat we vaak van mensen in armoede verwachten: dat zij zelf, al dan niet met wat extra hulp van derden, uit de armoede kunnen stappen. Deze verwachting is gebaseerd op de veronderstelling dat de oorzaak van armoede bij de mensen in armoede zelf ligt. Armoede wordt dan gezien als een probleem van individuen. De hulp die mensen vanuit een dergelijke veronderstelling krijgen, is meestal enkel gericht op de gevolgen of symptomen van armoede. Het gaat voorbij aan de maatschappelijke oorzaken van armoede: het feit dat de sociale grondrechten van mensen (op het vlak van onderwijs, huisvesting, tewerkstelling, gezondheid,...) niet voor iedereen gegarandeerd zijn. Dit noemen we de structurele oorzaken van armoede.

Als we het hebben over de structurele oorzaken van armoede, bedoelen we de manier waarop onze samenleving georganiseerd is: de regels die gelden in ons economisch systeem, het beleid dat gevoerd wordt, de wetten die we maken en de manier waarop instellingen (organisaties en diensten) werken. Onze maatschappij slaagt er niet of onvoldoende in om de rechten van alle mensen te verzekeren.

Als je de structurele oorzaken van armoede begrijpt, besef je al gauw dat **bepaalde initiatieven druppels op een hete plaat** zijn. Zo willen vele initiatieven de kansen van mensen in armoede verhogen door wat ze tekort komen te geven: voedsel, kleding, verzorgingsproducten, babyvoeding,... Of mensen hun kansen worden vergroot door hen iets te leren: opvoedingsondersteuning, huiswerkbegeleiding, Nederlandse taallessen, budgetbegeleiding, cursussen gezond koken met een klein budget, computervaardigheden, assertiviteit- en mindfulnesscursussen,... Hoewel zo'n initiatieven waardevol kunnen zijn voor de mensen die eraan kunnen deelnemen en hopelijk een hefboomeffect hebben op hun leven, blijven ze hangen op het individuele niveau. Ze bereiken slechts een beperkte groep van mensen en er **verandert niets aan de oorzaken van armoede**, namelijk de structurele uitsluiting in onze maatschappij.

Een voedselpakket helpt iemand tijdelijk uit de nood, leren budgetteren geeft mensen kansen om het later beter te doen,... Maar zo'n initiatieven veranderen niets aan – bijvoorbeeld – de te lage minimuminkomens in ons land, die nog steeds ver onder de Europese armoedegrens liggen! Ook bieden deze activiteiten geen oplossing voor de slechte huisvesting waarin veel mensen in armoede leven door het tekort aan betaalbare en kwaliteitsvolle (sociale) huurwoningen. De initiatieven hebben dus slechts een **beperkte impact** op het armoedeprobleem van de persoon. Want hoe kan je beter budgetteren als je inkomen simpelweg onvoldoende is om de nodige uitgaven te kunnen maken?

Om het met andere woorden te zeggen: de meeste initiatieven die inzetten op het verhogen van de kansen voor mensen in armoede, bestrijden enkel de symptomen of gevolgen van armoede, maar gaan voorbij aan de oorzaken van armoede in de samenleving.

De DIVA's-dames uit Westerlo zijn trots op hun samenwerking

Op welke manier kan iemand die geen beleidsvoerder is dan wel een verschil maken?

Binnen het Netwerk tegen Armoede werken 59 Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen in Vlaanderen en Brussel samen om armoede en sociale uitsluiting uit de samenleving te bannen. Deze verenigingen hebben als opdracht om samen met mensen in armoede de knelpunten te benoemen waar mensen telkens tegenaan lopen in de verschillende levensdomeinen. Ze gaan telkens na welke rol het beleid hierbij speelt. Op basis van de ervaringen en de meningen van de mensen in armoede maken de verenigingen en het Netwerk dossiers op met voorstellen voor structurele maatregelen die álle mensen in armoede vooruit helpen. Met dit dossier gaan ze in dialoog met de overheid, de betrokken diensten, het brede middenveld, het bedrijfsleven en de publieke opinie.

Maar door regels en wetten te veranderen alleen komen we er niet. Er is een mentaliteitsverandering nodig zodat ook in de dagelijkse praktijk rekening wordt gehouden met de leefwereld en de noden van mensen in armoede en er op een menswaardige manier met hen wordt omgegaan. Deze mentaliteitsverandering kan er enkel komen

wanneer mensen die *niet* in armoede leven er actief voor kiezen om zo te handelen dat iedereen – en met name die mensen die het meest uitgesloten worden – op een menswaardige manier behandeld worden en toegang hebben tot hun rechten. Alleen dan krijgen mensen in armoede een volwaardige en gelijkwaardige plaats in alle verenigingen, buurtcomités, schoolraden en vakbonden. Kortom in de samenleving. Zo'n mentaliteitsverandering houdt ook in dat iedereen mee verantwoordelijk is om – naar zijn of haar mogelijkheden – bij te dragen tot een dergelijke verandering.

Ook lokale verenigingen kunnen dus een bijdrage leveren aan de structurele strijd tegen armoede. We geven een voorbeeld rond het thema onderwijs.

Stel dat een KVLV-groep en een vereniging van vrouwen met een migratieachtergrond een samenwerking zijn aangegaan. In de groep zijn er ook enkele vrouwen die in armoede leven. De vrouwen ontdekken al snel dat hun kinderen naar dezelfde school gaan. Er worden ervaringen over de school uitgewisseld en de vrouwen in armoede getuigen over de problematische aanpak van de school. Schoolboeken moeten besteld worden via een online leverancier. De kosten lopen hoog op. Een

Een gezellige ontmoetingsavond in Geel

afbetalingsplan krijgen is niet evident. Bij een betalingsachterstand worden schoolboeken het volgende schooljaar gewoonweg niet meer geleverd. De kinderen zitten daarom lange tijd zonder schoolboeken in de les. Het wordt moeilijker om de klas bij te houden. De leerkracht stelt extra huiswerkbegeleiding voor. De mama's voelen zich niet op hun gemak: ze hebben het gevoel dat er helemaal niet naar hen geluisterd wordt.

De DIVA's-groep is erg aangedaan door deze verhalen. Ze vinden het onrechtvaardig en willen een verschil maken. Hoe kunnen ze dit op een structurele manier aanpakken? Enkele suggesties:

- ❧ De groep kan, samen met vrouwen in armoede, de verhalen over drempels en het gebrek aan armoedevisie van de school verzamelen. Door in kaart te brengen wat er misloopt, en hierover in dialoog te gaan met de school, kunnen ze de school aansporen om veranderingen door te voeren. Een gemengde groep die zich tegen deze onrechtvaardigheid organiseert, kan helpen om het probleem zichtbaar te maken en draagvlak te creëren bij de school.
- ❧ De DIVA's-vrouwen kunnen een rol spelen als brugfiguren, via bijvoorbeeld schoolpoortwerking. Door aan de schoolpoort te staan en vragen van ouders op te vangen, kunnen ze samen met de ouders stappen zetten naar sociale actoren of naar de school.
- ❧ Vaak komt de vraag om huiswerkbegeleiding op te zetten. Hoewel dit op individueel vlak heel waardevol is, biedt het geen structurele oplossing. Maar huiswerkbegeleiding kan wel een manier zijn om ouders te bereiken, en hen te ondersteunen om de link naar de school te leggen. Samen met de ouders kunnen signalen dan aan de school doorgegeven worden. Zo kan de school gestimuleerd worden om aan visieontwikkeling te doen over armoede, en om acties te ondernemen die de uitsluiting van mensen in armoede in het onderwijs aanpakken.
- ❧ Netwerk tegen Armoede publiceerde het boekje "Maak je sterk tegen armoede op school. Stappenplan voor een beter armoedebelief op school". Als betrokkene kan je de school aansporen om dit actieplan toe te passen. Het boekje vind je terug via http://netwerktegenarmoede.be/documents/Vlaams-Netwerk-armoede-scholen_2017_LR.pdf

Tip: je hoeft het warm water dus niet opnieuw uit te vinden. Er is al veel materiaal voorhanden. Niet enkel rond het thema onderwijs, maar ook rond andere thema's zoals armoede en gezondheidszorg, vrijetijdsdeelname, gezinsleven,... Op de website van Netwerk tegen Armoede vind je alle dossiers terug. Meer informatie kan je vragen via info@netwerktegenarmoede.be of via een lokale Vereniging Waar Armen het Woord Nemen.

Waarom focust DIVA's op armoede en sociale uitsluiting van vrouwen?³

Is er iets specifiek aan de armoede-ervaring van vrouwen? En wat met de armoede-ervaring van vrouwen met een migratieachtergrond? Dat lees je hier!

Waarom armoede bij vrouwen?

Betekent armoede iets anders voor vrouwen? Ja. Armoede is één ding, armoede bij vrouwen een ander. En armoede bij vrouwen met een migratieachtergrond is weer iets anders. Hoe zit dat?

Vrouwen hebben een specifieke kwetsbaarheid voor armoede. Zo maken ze 80 procent uit van de ouders in **eenoudergezinnen**, waarvan meer dan een vijfde in armoede leeft. **Vrouwen zijn veel vaker dan mannen afhankelijk van het inkomen van een partner.** Liefst 36 procent van de vrouwen zou onder de armoedegrens belanden, als ze alleen hun eigen inkomen hebben (bij mannen is dat 11 procent).⁴ Op deze manier zijn vrouwen extra kwetsbaar voor armoede.

Bovendien ervaren vrouwen in armoede andere uitdagingen dan mannen. De traditionele rolverdeling tussen man en vrouw zorgt ervoor dat vrouwen in armoede het moeilijk hebben om **zorgarbeid** te combineren met de noodzaak om productieve arbeid te leveren om uit de armoede te geraken. Dit is in het bijzonder kenmerkend voor eenoudergezinnen met een moeder aan het hoofd, maar ook voor vrouwen met een partner die zich in een armoedesituatie bevindt. Doorgaans kan de vrouw onvoldoende op de man terugvallen voor zorgarbeid. Zij moet daarom deze twee taken proberen te combineren.

Waarom armoede bij vrouwen met een migratieachtergrond?

Een belangrijke armoededrempel bij vrouwen is dus de combinatie van zorgtaken (onbetaalde arbeid) met werk (betaalde arbeid) én het totale gebrek aan tijd voor eigen welzijn en ontplooiing (zelfzorg). Voor vrouwen met een migratieachtergrond komen er nog obstakels bij zoals geen of beperkt sociaal kapitaal, geen of beperkte kennis van het Nederlands, geen opleiding of erkend diploma en in het geval van de nieuwkomers, geen of een tijdelijke verblijfsvergunning.

3 Dit hoofdstuk is gebaseerd op het rapport van Meryem Kanmaz: "Give Her A Break! Over armoede en uitsluiting bij vrouwen met een migratieachtergrond", een publicatie van het Minderhedenforum (2016).

4 IGVM (2011): *Vrouwen en mannen in België: genderstatistieken en -indicatoren*, p.86.

Uiteraard heeft armoede geen ‘kleur’ en kan het alle mensen raken, ongeacht etnische, culturele of nationale achtergrond. De uitsluitingsmechanismen op diverse domeinen van het maatschappelijk leven waarvan mensen in armoede het slachtoffer zijn, gelden uiteraard ook voor mensen met een migratieachtergrond. Onderwijs, tewerkstelling, gezondheidszorg, huisvesting, justitie enzovoort zijn ook voor hen minder toegankelijk als persoon in armoede.

Niettemin vormt de **migratiedimensie** (de etnisch-culturele achtergrond én de uitsluitingsmechanismen die hierbij spelen) een extra belastende factor die mensen kwetsbaar maakt. Factoren zoals **taalproblemen of verblijfsstatuut maar ook racisme, discriminatie en xenofobie spelen een belangrijke rol.**

In het bezit zijn van een diploma en een eerlijk betaalde job hebben, zijn manieren om uit de armoede te geraken. Maar verhoudingsgewijs vinden vele vrouwen met een migratieachtergrond vaker geen werk omwille van een **onaangepaste arbeidsmarkt, slechte scholing en discriminatie**. Bovendien zijn er op de Belgische arbeidsmarkt steeds minder jobs in de industriële sector voor laaggeschoolden. De jobs waarin deze vrouwen terechtkomen – vooral de schoonmaak en zorgsector – worden slecht betaald, vereisen flexibele werkuren en bieden weinig zekerheid op lange termijn. Het gaat om contracten van korte duur, deeltijdswork, interimarbeid, vaak in slechte werkomstandigheden. Hun inkomen volstaat niet om kinderopvang te betalen – als ze al kinderopvang vinden – en de combinatie arbeid en gezin wordt daardoor quasi onmogelijk voor hen.

Een netwerk als hefboom uit de armoede?

De combinatie van problemen en onophoudelijke zorgen om rond te komen, maakt dat sommige vrouwen in armoede zich terugtrekken en niet meer buiten komen. In combinatie met beperkte sociale netwerken, zeker voor nieuwkomers die niet op familie of een gemeenschapsstructuur kunnen terugvallen, leidt dat tot **vereenzaming en isolement**. Volgens onderzoek heeft een persoon nood aan zeven contacten met andere mensen per dag om zich niet eenzaam te voelen.

Netwerken zijn belangrijk voor mensen in armoede om verschillende redenen: om contact te hebben en ‘buiten te komen’ ; om steun en troost te vinden ; om beroep te kunnen doen op opvang en materiële hulp ; en als oefenplaats Nederlands.

Voor mensen met een migratieachtergrond vormen de netwerken binnen de eigen gemeenschap meestal een belangrijke hulpbron waarop ze kunnen terugvallen. Maar de solidariteit binnen de gemeenschapsnetwerken neemt af door individualisering, doordat vrouwen buitenshuis gaan werken en de zorg voor familie niet meer op dezelfde manier kunnen opnemen, en door stijgende armoede binnen de gemeenschap waardoor de draagkracht daalt.

Onderzoek toont aan dat de sociale netwerken van mensen in armoede zowel een hulpbron kunnen zijn als een drempel om vooruit te komen. Uitsluitend beroep doen op de eigen gemeenschappen zorgt er voor dat men afgescheiden is en blijft van de Belgische bevolking en bredere samenleving. Dit is niet alleen problematisch omwille van het isolement, maar ook omdat dit soort netwerken niet altijd voldoende is om 'vooruit te komen'. Uit de literatuur blijkt dat vooral **heterogene netwerken**, dus breder dan je eigen netwerk, een **opstap kunnen zijn om uit armoede te geraken**. Sterke sleutelfiguren uit de eigen gemeenschap kunnen immers niet op de hoogte zijn van de hele sociale kaart in de eigen regio en daarbuiten. Deze sleutelfiguren krijgen immers vragen van leden van de gemeenschap die op verschillende plaatsen in het land wonen.

Het vormen van heterogene netwerken is één manier waarop **DIVA's** binnen het project sociale uitsluiting wil bestrijden. Vrouwen uit verschillende sociale klassen en met verschillende etnisch-culturele achtergronden ontmoeten en versterken elkaar.

Uiteraard werkt enkel focussen op heterogene sociale netwerken niet heiligmakend. Het beperkte netwerk van vrouwen in armoede is maar één element in hun verhaal. Armoede en sociale uitsluiting is een web: alle levensdomeinen zijn met elkaar verbonden. Uitsluiting op één domein (bv. onderwijs) versterkt op zijn beurt uitsluiting op een ander domein (bv. werk). Het waarborgen van mensen hun sociale grondrechten op de verschillende levensdomeinen: dat is nodig om mensen écht vooruit te helpen!

Daarom hebben de lokale DIVA's-samenwerkingen ook nagedacht over **structurele** manieren om de toegang tot sociale grondrechten te verbeteren. Bijvoorbeeld door te focussen op drempels naar vrijetijdsparticipatie.

Wil je **meer lezen** over armoede en sociale uitsluiting?

- ⇒ *Give her A Break! Over armoede en uitsluiting bij vrouwen met een migratieachtergrond – Kanmaz M. – 2016 – Minderhedenforum*
www.minderhedenforum.be/wat-doen-wij/armoede
- ⇒ *Kleur in het armoededebat. Voor een sterkere stem van mensen in armoede met een migratieachtergrond – Netwerk Tegen Armoede*
<http://www.netwerktegenarmoede.be/armoede-gekleurd>
- ⇒ *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting (Universiteit Antwerpen)*

Hoe armoede bespreekbaar maken?

De grondrechtenbenadering.

Armoede is een complexe problematiek die vanuit verschillende invalshoeken benaderd kan worden. Daarnaast is het een moeilijk thema om bespreekbaar te maken, zeker bij mensen die in hun leven zelf met armoede geconfronteerd worden. Hoe kan je de schaamte overstijgen tijdens een gesprek over armoede en doorheen het gesprek een eenduidige kijk op armoede bewerkstelligen?

Het uitgangspunt van de grondrechtenbenadering is de definitie van armoede van professor J. Vranken. Deze luidt:

“Armoede is een netwerk van sociale uitsluiting dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.”

Armoede gaat over het niet toegankelijk zijn van grondrechten, het niet volwaardig kunnen deelnemen aan alle facetten van de samenleving. Deze benadering van armoede behoeft geen grote kennis over de problematiek of geen algemeen inzicht in armoede. Het vertrekt juist vanuit gelijkenissen en verschillen in de verhouding van mens tot grondrechten en legt doorheen het gesprek het verschil in toegankelijkheid van grondrechten bloot tussen mensen die in armoede leven en mensen zonder armoede-ervaring.

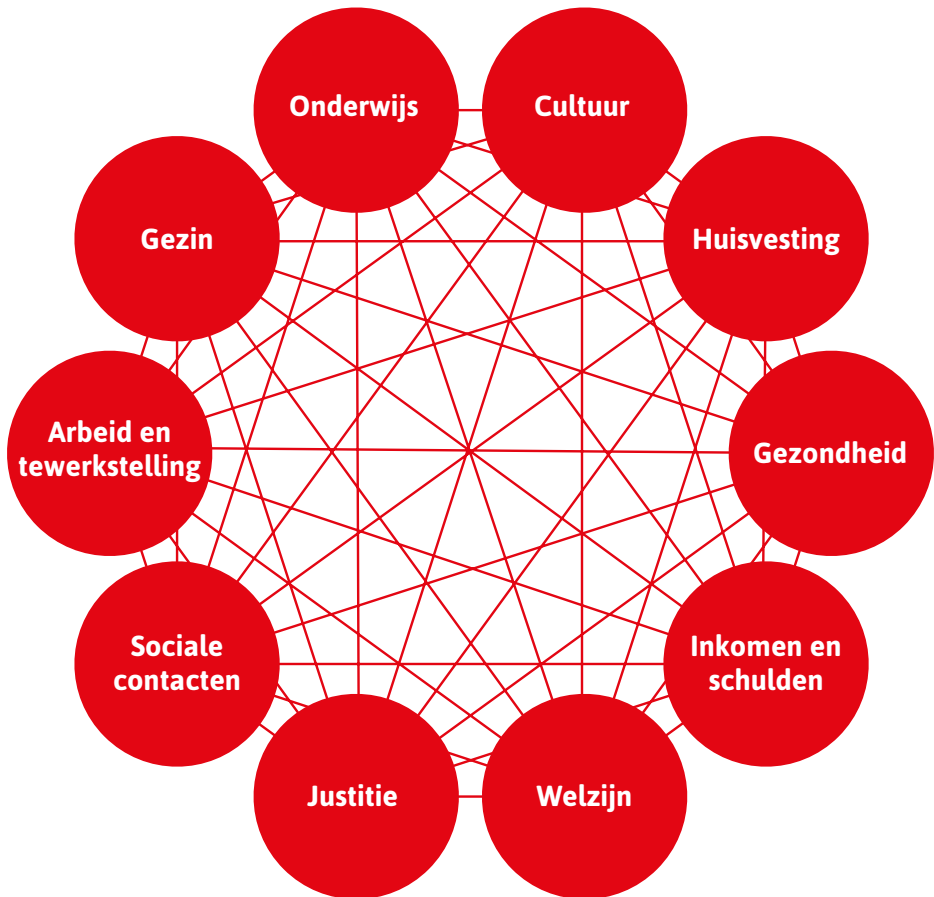
In dit hoofdstukje bespreken we twee gespreksmethodieken die vertrekken vanuit de sociale grondrechten en die in het DIVA's-project toegepast werden.

Gespreksmethodiek 1: grondrechtenmap (door Netwerk tegen Armoede)

Hoe werkt het? De methodiek is bruikbaar in kleinere groepjes (10 tot 15 deelnemers). De deelnemers worden rond een tafel geplaatst. Op de tafel ligt een kaart waarop de 10 sociale grondrechten staan (voorbeeld op pagina 38). Deze grondrechten worden gekaderd en overlopen. De link met de definitie van armoede wordt gemaakt (ook deze staat op een flap geschreven die als reminder op de tafel blijft liggen).

Na het uitklaren van de verschillende begrippen en benaderingen van de problematiek krijgen de deelnemers kort de tijd om na te denken over volgende centrale vragen:

- ☞ Bij welke levensdomeinen/grondrechten heb je ooit drempels ervaren en hoe ben je hiermee omgegaan?
- ☞ Op welke levensdomeinen/grondrechten denk jij dat een vrouw/vrouwenbeweging de kracht heeft om dingen in beweging te zetten?

Grondrechtenmap

De deelnemers schrijven hun ervaringen met betrekking tot de eerste vraag in kernwoorden op fiches. De fiches worden op de grondrechtenmap bij het overeenkomende grondrecht geplaatst. De deelnemers krijgen hiervoor een kwartier de tijd. Hierna worden de grondrechten op de grondrechtenkaart overlopen en de fiches in groep

besproken. Bij grondrechten waarbij er uit beide groepen ervaringen werden aangebracht (dus zowel uit de groep met als uit de groep zonder armoede-ervaring), wordt een vergelijking gemaakt tussen de ervaringen van beide groepen. Grondrechten waarbij er slechts vanuit één groep ervaringen werden geplaatst, worden bevraagd bij de andere groep:

☞ Hoe verhouden zij zich tot dit grondrecht en welke mogelijkheden zien zij met betrekking tot het wegwerken van een bepaalde drempel?

Wanneer de grondrechten op de kaart zijn overlopen, bevragen we in welke mate het lidmaatschap van een vrouwenbeweging kan helpen bij het overstijgen van een drempel tot een bepaald grondrecht.

Deze vraag wordt verder opengetrokken: kan de beweging ook op andere domeinen een invloed hebben?

Voor de verslaggever is het belangrijk om uit de antwoorden op deze vragen alle kernen die kunnen leiden tot een actie of samenwerking van de verenigingen goed uit te filteren en te noteren. Dit moet immers de aanzet zijn voor een volgende stap in het proces dat met beide groepen wordt afgelegd.

Gespreksmethodiek 2: van ervaringen delen naar sociale grondrechten

Hoe kan je zorgen voor diepgaande uitwisseling in gemengde groepjes? Hoe zorg je voor een écht gesprek waarin vrouwen over hun leven kunnen vertellen en voorbij kunnen gaan aan stereotypes? **Hoe maak je bespreekbaar dat het leven echt wel moeilijk kan zijn?**

Een laagdrempelige manier om dit te doen zijn gesprekstafels waarin van ervaringen delen naar sociale grondrechten gegaan wordt. In tegenstelling tot de methodiek van de grondrechtenmap, vertrekt deze methodiek vanuit het delen van levenservaringen, om vervolgens in de nabespreking de link naar sociale grondrechten te leggen. 'Armoede' hoeft in deze benadering nog niet uitgebreid toegelicht te worden. De methodiek biedt een voorzet om op een volgende bijeenkomst meer expliciet over armoede te spreken. Het is dus een eerste stap in het bespreekbaar maken van de thematiek.

Hoe werkt het? In kleine, gemengde groepjes (max. 8 personen) zitten de vrouwen in een kring. In het midden staat een mandje met voorwerpen, kaartjes en foto's. Elke vrouw kiest om de beurt iets uit het mandje dat haar aanspreekt. Ze vertelt hier iets over vanuit haar eigen leven. De andere vrouwen luisteren, stellen vragen en delen wat ze herkennen in hun eigen ervaringen.

Een begeleider koppelt na het groepsgebesprek terug naar de hele groep. Aan de groep wordt gevraagd:

- ❧ Welke thema's hebben jullie het meest geraakt? Welke levensdomeinen en problemen houden jullie het meeste bezig?
- ❧ Welke gelijkenissen zien jullie binnen de groep?
- ❧ De begeleider vertelt vervolgens over de sociale grondrechten. Aan de hand van voorbeelden en ervaringen die bij de groep naar boven kwamen, worden enkele drempels tot het opnemen van deze sociale grondrechten besproken. Het woord 'armoede' hoeft hierbij niet per se op de voorgrond te staan.

Welke voorwerpen kan je gebruiken? Belangrijk is dat je zorgt voor gespreksstof overheen de verschillende levensdomeinen of gelinkt aan de verschillende sociale grondrechten. Door te spreken over uitdagingen in verschillende levensdomeinen, wordt het onderwerp armoede en sociale uitsluiting op een laagdrempelige manier bespreekbaar. Iedereen herkent zich in de sociale grondrechten. Een veilige sfeer zorgt ervoor dat ook vrouwen in armoede over hun moeilijkheden durven vertellen.

Onze tips voor voorwerpen die je kan gebruiken per sociaal grondrecht:

- ❧ Participatie: een stembiljet, een inburgeringscursus of cursus Nederlands...
- ❧ Maatschappelijke dienstverlening en mobiliteit: een ticket van De Lijn/ NMBS, het logo van een OCMW,...
- ❧ Menswaardig inkomen: een loonbriefje, een portemonnee met enkele muntjes,...
- ❧ Gezinsleven: een familiefoto, een foto van een crèche,...
- ❧ Vrije tijd: een ticket voor een muziekoftreden, een penseel,...
- ❧ Onderwijs en vorming: schoolrekening, de woorden "later wil ik ... worden", foto van ouder die kind helpt bij huiswerk...
- ❧ Werk: een vacature, een stempelkaart,...
- ❧ Wonen: een foto van een huis, een zoekertje op Immoweb,...
- ❧ Gezondheid en welzijn: een foto van een ziek kind, het logo van een CAW,...
- ❧ Rechtsbijstand: een visitekaartje van een advocatenbureau,...

Over migratie en diversiteit

Dankzij een goede voorbereiding in het kernteam verlopen activiteiten vlot

Migratie en diversiteit binnen de diversiteit: een korte schets

Kijk je rond in je familie- en kennissenkring, dan ken je vast enkele mensen die naar het buitenland verhuisd zijn, oftewel geëmigreerd zijn. Mensen verhuizen en verlaten hun land met heel uiteenlopende beweegredenen. Sommigen gaan studeren in het buitenland, anderen volgen de liefde, zijn op zoek naar avontuur, een betere job, of gewoonweg een andere omgeving of klimaat. Maar ook oorlog en conflict kunnen mensen tot migratie dwingen.

Ook in België hebben doorheen de tijd migranten hun thuis gevonden en ons land een divers aanzicht gegeven. En ook deze migranten kwamen hier om heel diverse redenen.

Zo moedigde de Belgische staat in de naoorlogse periode de immigratie van arbeidsmigranten aan. Helpende handen waren immers nodig om het vele, vaak zware werk te verrichten. Gastarbeiders werden gerekruteerd vanuit Zuid-Europa, en na 1964 uit Marokko en Turkije, om te werken in de mijnen en metaalindustrie. Hun vrouwen en kinderen sloten zich later bij hen aan. Dit werd gestimuleerd door de werkgevers. Met vrouw en kinderen in het buitenland kreeg heimwee de arbeiders voortdurend in de greep. De werkgevers stimuleerden daarom de hereniging van arbeiders met hun gezin: zo wilden zij hun arbeidskrachten veiligstellen, ook op langere termijn. Deze bevolkingsgroepen hebben hun leven in België uitgebouwd en vormen ondertussen al twee tot drie generaties een integraal deel van onze samenleving.

In de jaren 1990 dwongen gewapende conflicten rondom de wereld mensen om hun thuis te verlaten en veiligere oorden op te zoeken. In België steeg daardoor het aantal vragen om asiel en internationale bescherming. Denk bijvoorbeeld aan vluchtelingen uit de landen van ex-Joegoslavië, vooral na de oorlogen in Bosnië en Kosovo, maar ook uit Rusland en de Democratische Republiek Congo. Recent zijn het vooral oorlogen en politieke vervolging in het Midden-Oosten en Afrika die vluchtelingen tot bij ons brengen. Wie momenteel bescherming zoekt in België komt bijvoorbeeld uit Syrië, Afghanistan, Palestina, Irak, Eritrea of Somalië.

Door deze verschillende migratiestromen leeft er vandaag een grote diversiteit aan mensen in België. Sommige families met een migratieachtergrond leven al enkele generaties in België, anderen zijn nog 'nieuwkomers'. Er is variëteit in taal, religieuze achtergrond, tussen arm en rijk, tussen mensen afkomstig van stad of platteland. Sommigen zijn EU-burgers, anderen komen van buiten de EU. Er is met andere woorden een grote diversiteit in de diversiteit. We spreken zelfs van superdiversiteit.

In België is er daarom een grote diversiteit aan verenigingen van mensen met een migratieachtergrond om mee samen te werken. Hou daarom een open vizier en kijk naar welke organisaties er al zijn in jouw omgeving. Misschien is er in je gemeente een etnisch-culturele zelforganisatie van Turkse, Marokkaanse of Congolese origine, waarvan de vrouwen al decennialang in België wonen? Of mogelijks stuit je op een organisatie voor nieuwkomersvrouwen uit verschillende landen, die samen de Nederlandse taal oefenen? Elke groep heeft zijn eigenheid, sterktes en geschiedenis. Het is daarom cruciaal om tijd te nemen om elkaar en elkaars perspectief te leren kennen.

DIVA's uit Beringen laten hun stem horen

Verenigingen van vrouwen met en/of zonder migratieachtergrond

Wat is een 'reguliere' – Vlaamse – vrouwenvereniging?

De reguliere vrouwenverenigingen zoals we die in Vlaanderen kennen, ontstonden al in de 20e eeuw. Vrouwen gingen zich verenigen rond een thema of gedeelde achtergrond. Zo vormden zich bijvoorbeeld verenigingen van landbouwersvrouwen, arbeidersvrouwen en vrouwen uit de middenstand.

De verenigingen zetten zich in voor de emancipatie en vorming van hun leden. Ze laten hun stem horen rond thema's die hun leden aanbelangen en geven mee vorm aan onze maatschappij.

Vandaag situeren de vrouwenverenigingen zich binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Er is een grote diversiteit aan vrouwenverenigingen en er bestaan talloze lokale afdelingen.

Een voorbeeld: KVLV Vrouwen met Vaart

In het DIVA's-project was KVLV Vrouwen met Vaart de partner vanuit de reguliere vrouwenwerking. KVLV ontstond in 1911 als de Belgische Boerinnenbond en ondersteunt nog steeds boerinnen via haar werking KVLV-Agra. Daarnaast focust KVLV onder andere op lekkere en gezonde voeding, gezondheid en conditie, creativiteit, zorgzaam samenleven en het platteland.

Naast KVLV zijn er nog vele andere vrouwenverenigingen in Vlaanderen. In dit inspiratieboek spreken we steeds over KVLV omdat zij actief waren binnen het DIVA's-project. Vind je geen KVLV-afdeling in jouw buurt? Spreek gerust andere vrouwenorganisaties aan om een samenwerking op te zetten. Denk bijvoorbeeld aan Femma, Markant, ...

Wat is een etnisch-culturele vereniging?

- ☞ Etnisch-culturele verenigingen zijn het kloppend hart van onze superdiverse samenleving.
- ☞ Er bestaan vele (vaak kleine) zelforganisaties die mensen met een diverse etnisch-culturele achtergrond verenigen. Deze verenigingen doen aan 'bonding' binnen de gemeenschap, maar zoeken van daaruit ook vaak samenwerking met Vlaamse organisaties. Het zijn echte bruggenbouwers!
- ☞ Naast vzw's zijn er ook veel feitelijke zelforganisaties. Bijna alle etnisch-culturele zelforganisaties draaien volledig op vrijwilligers.

- ✓ De structuur van etnisch-culturele verenigingen is anders dan bij Vlaamse verenigingen. Etnisch-culturele verenigingen vormen geen afdelingen onder een grote koepel (zoals bv. het geval is bij KVLV), maar zijn een veelheid van kleine, lokale verenigingen waarvan velen zich aansluiten bij een federatie.
- ✓ De etnisch-culturele federaties kregen eind jaren '90 een plaats in het sociaal-cultureel volwassenwerk. Het zijn geen koepels met afdelingen, maar ze bestaan uit heel diverse verenigingen. Het aantal lidverenigingen van de federaties blijft nog steeds groeien.
- ✓ Net zoals Vlaamse en landelijke organisaties een belangrijke rol speelden in de emancipatie van onder andere vrouwen en arbeiders, spelen de verenigingen van mensen met een migratieachtergrond diezelfde rol voor hun achterban. Etnisch-culturele verenigingen vormen vaak een brug tussen dienstverlenende instanties en mensen die hulp nodig hebben.

Op bezoek bij Cera voor een DIVA's ontmoetingsdag

Tot slot

Vrijwilligers vormen de grote kracht van DIVA's!

Met blijvende inzet, veel tijd en enthousiasme hebben zij de lokale samenwerkingen stukje voor stukje uitgebouwd. We kunnen onze vrijwilligers dan ook niet genoeg bedanken! Dikke merci aan alle trekkers en deelnemers van KVLV, Het Vonkje (Turkse Unie van België), Indimaj Vrouwen, Projecthuis De Dreef, Golden Roses, en zovele anderen.

Het Minderhedenforum bedankt ook de partners die het project doorheen de jaren actief mee gesteund en vormgegeven hebben: Leen Vermeire (KVLV), Els D'hooge (Netwerk tegen Armoede) en Stéphanie De Smet (Cera). Ook bedankt aan alle anderen die doorheen de tijd aan DIVA's timmerden: Anissa Albdiouni en Meryem Kanmaz die zich inzetten vanuit het Minderhedenforum; Caro Debruyn vanuit Cera ; en Katrien Spruyt en Wouter Cox van het Netwerk tegen Armoede.

En tot slot een oproep aan jou, de lezer van deze inspiratiegids. We hopen dat je goesting hebt gekregen om zelf aan de slag te gaan. Twijfel niet, hou onze tips en tricks in gedachten en ontdek vooral zelf de kracht van ontmoeting!

Ga het avontuur aan en geniet!

Colofon

Dit is een publicatie van het Minderhedenforum vzw, in samenwerking met KVLV Vrouwen met Vaart, Netwerk tegen Armoede en Cera.

Redactie

Katrien Van Aelst

Vormgeving

Het Eiland Neus

Verantwoordelijke uitgever

Hüseyin Aydinli

Vooruitgangstraat 323 bus 4
1030 Brussel

Info

www.minderhedenforum.be

© 2019 Minderhedenforum

